
Franjo Emanuel HOŠKO

Prethodno priopćenje

Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb
Teologija u Rijeci

PRIRUČNICI
PUČKIH MISIJA
KARLOBAŠKIH
KAPUCINA I
RIJEČKIH
ISUSOVACA
ZA LIKU U 18.
STOLJEĆU

Na području Like i Krbave Bečki je dvor poslije Bečkog rata potkraj 17. st. namjeravao obnoviti biskupsko sjedište i uspostaviti samostalnu biskupiju. Kako okolnosti nisu išle u prilog ostvarenju te namisli, područje Like i Krbave je 1691. privremeno dano na upravu biskupu u Senju, i to kao najbližem biskupu. Ipak je vojna uprava dugo vremena branila senjskom biskupu pohoditi župe u Lici i Krbavi, sve dok carica Marija Terezija nije uredbom 23. prosinca 1752. to područje predala na upravu senjsko-modruškom biskupu kao ordinariju, a ne tek kao bližem biskupu.¹ Do tada su se i sami biskupi odnosili prema Lici i Krbavi kao području izdvojenom iz Senjske i Modruške ili Krbavske biskupije. Ipak je o tom području, a naravno i o području Senjske i Modruške biskupije, prvi pastoralni izvještaj poslao Svetoj Stolici 1741. biskup Ivan Antun Benzoni.² No, on je još 1733. caru podnio opširno izvješće o svakoj župi. U izvještaju dijeli područje svoje biskupske uprave na tri dijela: Senjsku biskupiju, Modrušku biskupiju te Liku i Krbavu.³ U Senjskoj biskupiji je novost što je osnovana nova župa u Kuterevu, a Kosinj je podijeljen na Donji i Gornji. Ukupno je 10 župa. U Modruškoj biskupiji nova župa je samo Saborsko. Ukupno ih je 25. Uz to je uspostavljena kapelanija "Perlasdofensis" gdje se proizvodi

1 "Ut eadem Fidelitas Vestra non equidem peramplius, uti Consilium nostrum Aulae Bellicum rem huc adusque assumpsit titulo viciniore, verum jure Ordinarii Segniensis et Modrusiensis seu Corbaviensis episcopi" (Biskupski arhiv Senj, B, 8).

2 Usp. BOGOVIĆ, Mile (prir.), Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija. Izvješća biskupa Svetoj Stolici (1602.-1919.), Zagreb, 2003, 175-210.

3 Biskupski arhiv Senj, Fasc. I, 28. - O stanju župa u njegovo vrijeme vidi: HOŠKO, Franjo Emanuel, Popis župa u današnjoj Gospičko-senjskoj biskupiji 1733. godine, u: ISTI (ur.), Zbornik biskupa Mile Bogovića: Prošlost obvezuje – povijesni korijeni Gospičko-senjske biskupije, Rijeka, 2004., str. 367-380.

staklo. U Lici i Krbavi sljedeće su župe:⁴ Budak (1690.), Čanke (1719.), Karlobag (1691.),⁵ Lovinac (1700.), Lički Novi (oko 1690.), Pazarište (1690.), Perušić (1690.), Podlapac (1702.), Ribnik (1790.),⁶ Smiljan (1708.) i Udbina (1706.). Karlobag je, dakle, sada smješten u Liku; ukupno je 11 župa u toj osobitoj crkvenoj upravnoj jedinici, a senjsko-modruški biskup tada vodi brigu o 46 župa.⁷

Uvid u povijest isusovačkih misija u Senjsko-modruškoj biskupiji

Biskup Benzoni 1741. spominje u svojem izvještaju kako je odredio da isusovci u svim župama na području njegove biskupske vlasti održe pučke misije da bi se uklonila nepoučenost i popravio moralni život puka.⁸ Nije poduzeo ništa novo jer je još 1700. riječki isusovac Ivan Skenderlić kao misionar pratio senjskoga biskupa Martina Brajkovića dok je pohađao župe svojih biskupija.⁹ Valja spomenuti da su hrvatski isusovci još 1641. vodili pučke misije blizu Senja i u Ledenicama, sljedeće godine u samom Senju, ali i u Kastvu, Pazinu, Smokvici i Gomirju, a 1644. u Novom i još nekoliko župa Senjske biskupije i ponovno na Kastvu. Bili su na području Senjsko-modruške biskupije i poslije, jer 1645. drže misije na Grobniku i zatim 1649. u Tounju, Oštarijama, Ogulinu i Slunju,¹⁰ a 1712. u Čabru, Bakru, Kraljevici, 1716. u Senju, Brinju, Čabru, Kastvu i Lukovdolu.¹¹ Izričito se u jednom izvještaju ističe rad riječkog isusovačkog kolegija 1718. i 1719. u Čabru, na Kastvu, u Mošćenicama, Lovranu i Veprincu.¹² Isusovac Senjanin

4 U zagradama je godina osnutka. Nije bilo posebne uredbe o osnutku župe pa se godina osnutka ovdje smatra vrijeme kada se ondje počela okupljati zajednica pod vodstvom svećenika.

5 Bag ili Scrisa župa je još u srednjem vijeku, Ninske biskupije. Obnovljena je 1691., kada počinju matice (Hrvatski državni arhiv). Prvi je župnik iste godine Šimun Šimunović. Taj se podatak čini vjerojatniji nego onaj Bedekovićev prema kojemu je Karlobag još 1708. filijala župe sv. Jurja.

6 Nakon oslobođenja bila je župa i u Bilaju. Poslije će Bilaj postati filijala Ribnika.

7 Prema Benzonijevu zbrajanju, bilo ih je 48, ali kad ih poimence nabraja ima ih 46.

8 BOGOVIĆ, Mile (prir.), Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija, 176.

9 VANINO, Miroslav, Misijska izvješća XVII. i XVIII. vijeka (1726-1731.). Dodatak 1699., Vrela i prinosi, 4(1934), 126-128; ISTI, Pučke misije, u: ISTI, Isusovci i hrvatski narod, sv. 2, Zagreb, 1987, 190; 285.

10 VANINO, Miroslav, Misijska izvješća XVII. i XVIII. vijeka, Vrela i prinosi, 1(1932), 118, 119, 120, 124, 139, 140.

11 ISTI, Misijska izvješća XVII. i XVIII. vijeka, Vrela i prinosi, 2(1933), 77, 79, 81-82; 95.

12 Isto, 93-94.

Ivan Krstitelj Jakobović boravio je u Rijeci i iz nje pošao voditi 1725. pučke misije po cijeloj Senjsko-modruškoj biskupiji, i to u mjestima: Senj, Ledenice, Bribir, Selce, Grižane, Kotor, Belgrad, Hreljin, Bakar, Drivenik, Lešće, Fužine, Grobnik, Bakar, Kraljevinca, Vinodol.¹³ Sam biskup Ivan Antun Benzoni je 1731. u pratnji jednog riječkog isusovca obišao župe svojih biskupija.¹⁴ Tri godine poslije je Ksaver Domazetović, drugi Senjanin među isusovcima u Rijeci,¹⁵ držao pučke misije zajedno s dubrovačkim isusovcem Bernardom Zuzorićem, osobito poštovanim misionarem u južnoj Hrvatskoj,¹⁶ u ovim župama: Bakar, Vinodol, Novi, Bribir, Grižane, Grobnik, Kastav, a sljedeće godine u Fužinama, Lokvama, Delnicama, Brodu na Kupi, Lukovdolu, Slunju, Oštarijama, Lešću, Zagrađu, Bosiljevu, Novigradu, Svetom Jurju, Brinju, Otočcu i Kosinju.¹⁷ Nakon Benzonijeva izvještaja 1741. u Rim, Zuzorić i Domazetović nastavljaju svoje misijsko djelovanje i 1744. vode pučke misije u Lukovdolu, Lešću, Tounju i Slunju,¹⁸ a 1746. u Čabru, Brodu na Kupi, Moravicama, Fužinama i na Grobniku.¹⁹ Riječki isusovac Franjo Ksaver Kortivo (Cortivo) 1752. pratio je senjsko-modruškog biskupa Čolića dok je on obilazio župe svoje biskupije i propovijedao u vrijeme njegove kanonske vizitacije.²⁰ Riječki misionari Kortivo i Leopold Lokateli su i 1760. pošli u neke župe Senjsko-modruške biskupije.²¹ Tada su podijelili više od tisuću misijskih knjižica; bili su u Senju i Novome.²² U Grobniku su

-
- 13 VANINO, Miroslav, Izvješće Bernarda Zuzzeria o misijama 1724-1727, Vrela i prinosi, 6(1936), 85-94.
- 14 ISTI, "Misijska izvješća XVII. i XVIII. vijeka (1726-1731.). Dodatak 1699." Vrela i prinosi, 4(1934), 125, 126.
- 15 Oba isusovca iz Senja, Jakobović i Domazetović, pratili su 1735. i 1741. u misijama po Senjsko-modruškoj biskupiji Bernarda Zuzorića. Usp. KORADE, Mijo, Hrvatski isusovci misionari. Zagreb, 1991, 79-82.
- 16 VANINO, Miroslav, Izvješće oca Bernarda Zuzorića o misijama g. 1727-1742., u: Vrela i prinosi, 11(1940), 122, 123. KORADE, Mijo, Misijski katekizmi u južnoj Hrvatskoj u 18. stoljeću, Kateheza, 20(1998), br. 4, 344-346.
- 17 VANINO, Miroslav, Izvješće o. Bernarda Zuzorića o misijama g. 1727.1742, Vrela i prinosi, 11(1940), 146-62.
- 18 ISTI, Pučke misije, u: ISTI, Isusovci i hrvatski narod, sv. 3, Zagreb, 2005, 165. 203, 204.
- 19 Isto, 15, 116.
- 20 Isto, 231, 232.
- 21 Leopold Locatelli (1724. - ?) rođen je u plemićkoj obitelji u Pokupskom. - Usp. KORADE, Mijo, Hrvatski isusovci misionari. Zagreb, 1991, 99-102.
- 22 Taj zapis opravdava Vaninovo mišljenje da Knjižica duhovna iz 1762. predstavlja drugo izdanje istoimene knjižice ili istog misijskog priručnika sličnog naziva. Usp. VANINO, Miroslav, Pučke misije, 245, 246.

1763. držali misije Lokatelli i Seklić,²³ a 1765. u Kostelju, Brodu na Kupi, Lešću, Tounju i Oštarijama.²⁴ Za vrijeme kanonskog pohoda župama Senjske i Modruške biskupije biskupa Pija Manzadora 1768. pratili su biskupa i vodili katehetske misije Leopold Loakateli i Juraj Mordaks. Bilo je to iste godine kad je tiskan misijski priručnik riječkih isusovaca *Knjižica duhovna u četiri dili razdijeljena ... zložena iz mnogih knjižica od očih misionarih Družbe Isusove Ričkoga koleja na službu ... Senjske i Modruške /biskupijel/ (U Ternavi ... 1768.),*²⁵ a sljedeće godine vodili su pučke misije na Trsatu, u Svetom Jurju, Brinju i Krmpotama te u četiri neimenovane župe na području Otočke i Ogulinske pukovnije.²⁶ Biskup Manzador, koji je jedva govorio hrvatski, poveo ih je sa sobom u 16 župa svoje biskupije i kad je 1770. obavljao kanonski pohod svoje biskupije.²⁷

Kapucinske misije jubilarne 1750. godine

Vodjenje pučkih misija bio je osobit oblik isusovačkog apostolskog djelovanja, što se ne može reći i za kapucine. No, oni su bili prisutni na području Like i u Hrvatskom primorju, a to je bio dovoljan razlog da se i oni posvete pučkim misijama. Odmah nakon oslobođenja Like i Krbave od osmanlijske vlasti djeluje ondje riječki kapucin Marin Senjanin, zajedno s Izidorom Brinjaninom (Holljecom). Oni su otvorili privremena kapucinska boravišta u Perušiću i Ribniku, a 1710. Marko Mesić blagoslovio je temeljni kamen za samostan u Karlobagu. Namjeravali su podignuti i samostan u Lici, u Kaniži pokraj Gospića, ali su od toga odustali. Ipak su nastavili odlaziti u prekovelebitsko područje iz Karlobaga.²⁸ Jubilarne crkvene godine 1750. vodili su u ličkim župama i pučke misije, kako svjedoči tiskom objavljen spis *Pisme duhovne iz drugih knjižica*

23 Isto, 256.

24 Isto, 263, 264.

25 Isto, 273.

26 Isto, 276.

27 Godine 1771. misionari Lokateli i Fanelo vodili su pučke misije u Delnicama, Gerovu, Čabru, Brodu, Fužinama i Lovranu. To je posljednji spomen isusovačkih misija na području Senjsko-modruške biskupije jer im je dvije godine poslije ne samo zabranjeno djelovanje, nego je isusovački red bio dokinut. Isto, 279; 281.

28 BAŠNEC, Nikola, Dolazak kapucina i njihova misijska djelatnost u Lici i Krbavi nakon oslobođenja od Turaka 1689. godine, u: Riječki teološki časopis, VII (1999), 2, str. 251-294. - Biskup Benzoni 1741. bilježi da u Kaniži pokraj Gospića kapucini imaju svoju kuću u kojoj su četiri redovnika (usp. BOGOVIĆ, Mile (prir.), Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija, 178).

skupspravljene i nekoje iz nova z ostalimi bogoljubnim molitvami priložene za izbuditi u sarcu grišnika ljubav Božju i spoznanje samoga sebe u zaprijatnom osobitu vremenu Svetoga misiona ili Poslanja apostolskoga kojega mnogo-poštovani oci kapucini iz kloštra karlovačkoga s priobilnum dareživljstvom slavne Kuće austrijske ugrađenoga, po Lici i Korbavi određeni jesu poslovati i posluju sada u vrijeme svetoga leta 1750. (Stampane vu Zagrebu po Ivana Weicza ostavlene udovice.) Šteta je što nema bilješki u kojim su mjestima karlovački kapucini održali pučke misije u Lici i Krbavi spomenute godine.

Misijske priručnike karlovačkih kapucina i riječkih isusovaca čvrsto povezuje područje na kojem su misionari držali svoje misije, tj. Lika i Krbava, odnosno Senjsko-modruška biskupija koja je 1768. obuhvaćala Liku i Krbavu. No, razlike među njima su brojne i lako uočljive. Može se načelno tvrditi da su te razlike opravdane i razumljive. Prije su utemeljene na različitom poimanju apostolskog djelovanja u Crkvi koje su njegovala ova dva crkvena reda; isusovci smatraju za vrijeme pučkih misija osobito važnim poučavanje djece i odraslih u temeljima vjere, dok kapucini u misijama nastoje “izbuditi u sarcu grišnika ljubav Božju i spoznanje samoga sebe”, kako kazuje naslov njihove pjesmarice. Zatim valja imati na umu da su kapucinske misije bile prigodnog značenja, upravljene proslavi jubilarne godine,²⁹ dok su se isusovci posvetili pučkim misijama kao osobito korisnom načinu širenja katoličke obnove u duhu Tridentskog sabora. Ne treba zanemariti ni činjenicu da su kapucinske misije podupirale vojnokrajiške vlasti namaknuvši i novac za tiskanje njihova misijskog priručnika. A riječki isusovci su tek nakon više od jednog stoljeća misijskog rada na području Senjsko-modruške biskupije bili u stanju i tiskanim priručnikom poduprijeti svoj rad. Isusovački priručnik ne spominje teme misijskih propovijedi i nagovora nego samo napominje najopćenitiji sadržaj tih govora. Istodobno su kapucini otisnuli više prigodnih misijskih nagovora. Karlovački kapucinski misijski priručnik u naslovu stavlja naglasak na “pisme duhovne” i knjižica je uistinu puna nabožnih pjesama. Neke su koristili i isusovački misionari, ali većinu tih pjesama ne sadržavaju drugi hrvatski misijski priručnici ili molitvenici onoga vremena, pa ih narod nije niti prihvatio niti uveo u skup crkvenih pučkih pjesama. Izbor pjesama u misijskom priručniku riječkih isusovaca gotovo se posve podudara s misijskim i općenito prihvaćenim crkvenim pučkim pjesmama u

29 Jubilejski oprost mogao se 1750. zadobiti samo u Rimu, a ne i u vrijeme pučkih misija. Usp. MULIH, Juraj, Duhovne jačke, Gyur, 1750, 2.

Slavoniji i Podunavlju. Zato se može pretpostaviti da je bio prihvaćen u Lici i Krbavi mnogo više od kapucinske ponude.

Poredbeni prikaz sadržaja *Pisama duhovnih* (1750.) i *Knjižice duhovne* (1768.)

<i>Pisme duhovne ... Svetoga misiona iliti poslanja apostolskoga kojega ... oci Kapucini iz kloštra karlovačkoga... po Lici i Krbavi... posluju... Vu Zagrebu /1750/.</i>	<i>Knjižica duhovna u četiri dili razdijeljena ... složena iz mnogih knjižica od ocih misionarih Družbe Isusove Ričkoga koleja na službu ...Senjske i Modruške /biskupije/. U Ternavi ... 1768.</i>
Bogoljubnom štalcu, 3-4	
	Dio prvi. Način za dobro štiti, 3-5
	Dio drugi. Nauk karstjanski, 5-18
Uhod u svetu mision; Litanie B/lažene/ G/ospe, tj. Lauretanske/, 5-7	Dio treći. Pisme bogoljubne (22-80) Litanie /Lauretanske/, 22-23
Pod obrambu tvoju utičemo se, 8	
Milost tvoju, molimo te Gospodine, u pame- ti naše uli, 8	
Sad nebeskih iz višina, 9-10	Sad nebeskih iz višina, 24
	Litanije svetih odvitnikah poslanja, 25-26
O Marije, majko mila, 10-15 ¹	O Mario, majko mila, 26-28
	Litanie lauretanske, pjesma ² , 28-31
Hvale duhovne u kojih se uzdrže poglavite stvari od svete vire katoličanske ³ (str. 15-25)	
Ja se kajem, Bože mili (26, 27) ⁴	Ja se kajem, Bože mili (39, 40)
Pomiluj me, Bože - prepjevani 50. psalam (28-30) ⁵	Pomiluj me, Bože (60-62)
Pozavanje k prvom stajališću: Grišna dušo, ka smrtnima grihi jesi naprcena (31,32)	
	Pripovijanje od pokore: Amo, o grišnici (34-38)
	Pripovijanje od ispovijedi: Sinko, nastoj očistiti (38, 39)
	Pripovijanje od obećanja: Prigodu ima svak bižati (40, 41)
Pozavanje k tretom stajališću: Ne po svema zadovoljni, ljutim bičem s kim drapaju (42, 43)	
Pozavanje k četvrtom stajališću: Nut teškoće, nut prikora, nut pravice izvan puta (46-48)	

Pozvanje k petom stajalištu: Da vidimo, ka je čina duši našoj postavljena (51-53)	
Pobožne molitve k petim ranam Isusovim (58-63)	
Molitva k priblaženoj Divici Mariji (63-65)	
Uhod u drugu procesiju: Tolika je grih krivina, suprot Bogu učinjena (66, 67)	Pripovijanje od griha smrtnoga: Velika je grih krivina (41, 42) ⁶
Pozvanje k prvom stajalištu: Smrt, grišniče, nenadana (67-68)	
	Pripovijanje od smrti: Ljudi umrli, što činimo (42-47)
Pozvanje k drugom stajalištu: Nije dosta, da rastavi dušu s tilom da postavi (74-76)	
	Pripovijanje od suda Božjega: Sudnji dan će, ljudi doći (47, 48); Na sud, na sud, grišni ljudi (49-50)
Pozvanje k tretomu stajalištu: Bog, anđeli i svi sveti (80-82)	
	Pripovijanje od pakla: Z pomišljenjem živim sada (51-53)
Pozvanje k četvrtom stajalištu: Da ne opadneš među proklete (85-86)	
	Pripovijanje od trih kriptih bogoslov-nih: Ja virujem u te, Bože (53-55)
	Pripovijanje od bl. Divice Marije: Zdrava, o vična diko od nebi (55-56)
	Pripovijanje suprot putenomu grihu: O grišniče, ah Bog ima s tobom dugo ustrpljenje (57, 58)
	Pripovijanje od ogovaranja i proklinjanja: Ah vi grišna moja oka (58, 59)
	Pripovijanje treće od muke Isusove: Isukrste, ljubav tvoju (65-66)
	Staše plačuć tužna mati (66-68)
	Dio od kajanja: Prosti, moj Bože 69,70)
	Pripovijanje od oprostjenja neprijateljom; O ljudi grišnici, ljuti osvitnici (70-72)
	Prije pripovijanja od pričesčenja: Zdravo, Sunce božanstveno (72-74)
	Poslije pripovijanja: Svi jezici hvale Gospodina (75-76)
	Pjesma Zaharije (76, 77)
Pisma od rastajanja: Spoznaj jur, drag čoviče (90-97) ⁷	
	Dragi puče, s Bogom budi, stražnji put te pozdravljam (77-80) ⁸

Karlobaška pjesmarica *Pisme duhovne* (1750.) po sadržaju je pjesmaričko-misijsko djelo; svakako nadilazi razinu crkvenih pjesmarica i zbog malog broja tiskanih nagovora, ne može se uvrstiti u propovjedničku literaturu; opravdano se može smatrati osobitim misijskim molitvenikom i misijskom pjesmaricom. *Pisme duhovne* razotkrivaju program kapucinskih osmodnevnih pučkih misija. Prvi dan je bila riječ o tome “kako ne imamo odjutriti (!) i odlagati svetu pokoru”; drugi dan “koliko vridna je duša naša i kako ljudi ovu drže ništa i za malo pogublaju”, a treći dan je slijedio “obhod ili procesija od pokore”.³⁰ Misijska tema četvrtog dana bila je “od tvrdokornosti grišnika i nepokore do svrhe”, a petog “od strahovitih muk paklenih”.³¹ Sedmog dana misionar je govorio “kako imamo ljubiti neprijatelje”, a osmi “od raskošne nebeske”; misije su završavale svečanim blagoslovom sudionika.³² Kapucinski misionari vodili su dvije pokorničke procesije. Prva pokornička procesija trećeg dana misija bila je upravljena pobudi savršenog pokajanja u klanjanju pred oltarskim sakramentom, a u samoj procesiji pjevači su pjevali pokornički 50. psalam “Pomiluj me, Bože”. Procesija se zaustavljala pet puta. Pjevači su kod prve, treće i postaje najprije pjevali prikladnu pjesmu koja je sadržajno bila u skladu s nagovorom misionara. Na prvoj postaji misionar je pobudnim govorom sudionicima dozivao u pamet početak Isusove muke, tj. kako se znojio krvavim znojem u Maslinskom vrtu; na drugoj je govorio o Isusovu bičevanju, na trećoj kako je nosio trnovu krunu, na četvrtoj kako je padao pod križem, a na petoj kako je raspet bio na križu.³³ Druga procesija zaustavljala se na četiri postaje, a osnovna joj je nakana bila “kroz razmišljanja grdobe griha smrtnoga i zla vikovita kojega grišniku sobom donosi”. Teme pak nagovora razlagale su “četiri posljednje stvari čovjeka”: smrt, sud, pakao i kraljevstvo nebesko.³⁴ Na svakoj postaji su, kao i kod prve procesije, najprije pje-

30 Pisme duhovne ... Svetoga misiona iliti poslanja apostolskoga kojega ... oci Kapucini iz kloštra karlobačkog... po Lici i Krbavi... poslušuju... Vu Zagrebu /1750/. 25.

31 Isto, 65.

32 Isto, 90.

33 Priručnik ne bilježi predložak misionareva govora kod prve postaje, koja je tematski trebala predstaviti kako se Isus znojio krvavim znojem, ali donosi govore kod druge (str. 39-41), treće (44-46), četvrte (48-51) i pete postaje (54-57).

34 Prvi nagovor je stoga o smrti koja dolazi redovito iznenadno (69-73), drugi o posljednjem sudu (76-79), treći o paklu i Božjoj pravdi (82-84) i četvrti o kraljevstvu nebeskom (87-89).

vali pjesmu, a zatim su misionari upravljali pobudnu riječ sudionicima. Pjesme jednog i drugog misijskog priručnika morali su pjevati pjevači koji su pratili misionare; preduge su da bi ih mogao naučiti narod u osam dana misija. Da su pjevači pratili isusovačke misionare, poznato je iz izvještaja riječkih isusovačkih misionara.³⁵

Treba istaknuti da je *Knižica duhovna* (1768.) riječkih isusovaca po sadržaju osobito abecevsko-katekizamsko-pjesmaričko-misijsko djelo, što je uvjetovalo drukčiji program isusovačkih misija od programa karlovačkih kapucina. Prvi dio *Knižice duhovne* jest, naime, “način za dobro štiti”, drugi sadržava “nauk kršćanski”, treći “pisme bogoljubne koje se u vrjeme Svetoga Poslanja pivaju”, a četvrti dio ovog misijskog molitvenika navodi više molitava uz oproste koje su pape udijelili sudionicima pučkih misija. Sastavljači su koristili onovremenu bogatu literaturu isusovačkih pučkih misionara. *Knižica duhovna* jasno pokazuje da su isusovački misionari slijedili osobit izbor sadržaja i raspored propovijedi. Kako su pjevači pjesmama trebali uvesti u propovijedi, mogu se razabrati i navesti sljedeće njihove teme: pokora, otvorena ispovijed, kajanje, obećanje, smrtni grijeh, smrt,³⁶ Božji sud, pakao, tri bogoslovne kreposti, Blažena Djevica Marija, puteni grijeh, ogovaranja i proklinjanje, Isusova muka, opraštanje neprijateljima i o pričesti. Vanino objašnjava da su pokorničke procesije, kad su ih predvodili isusovci, zastajale tri puta, a kod svake postaje je bila kratka propovijed. Na prvoj postaji o smrti, na drugoj o paklu, a na trećoj o Kristovoj mucu.³⁷ Drugim riječima: neke od navedenih tema misionari su razrađivali u svojim propovijedima, a neke u nagovorima kod pokorničke procesije. Valja istaknuti da *Knižica duhovna* nudi program tzv. katehetskih misija koje su prije svega bile upravljane poučavanju u vjeronauku djece i odraslih, a tek drugotni cilj im je bio poziv odraslih na dostojanstvo moralnog života koje je valjalo početi pristupanjem ispovijedi i pričesti. Kateheza je bila predviđena svaki dan misija, a počinjala bi marijanskom pjesmom “O Marijo, majko mila” i završavala prepjevanim lauretanskim litanijama Majke Božje.³⁸

35 VANINO, Miroslav, Pučke misije, 167.

36 Isusovački misionari iz Rijeke također su držali propovijedi o tzv. “četiri posljednje stvari”, tj. o smrti, sudu, paklu i kraljevstvu nebeskome (usp. *Knižica duhovna*, 62).

37 VANINO, Miroslav, Pučke misije, 170.

38 *Knižica duhovna*, 26-29.

Senjsko-modruški biskupi su u 18. st. smatrali pučke misije važnim pastoralnim pothvatom. Njima su prije svega nastojali poboljšati moralni život puka.³⁹ Biskup Benzoni 1741. nije izvijestio Svetu Stolicu samo kako je odredio da se u svim župama obave pučke misije, koje su držali isusovci “da bi se uklonila nepoučenost i popravio moralni život puka”,⁴⁰ nego se 1748. u svojem izvještaju Svetoj Stolici također tužio na moralni život naroda i biskup Juraj Vuk Čolić.⁴¹ Važno je uočiti da je u spomenutom izvještaju biskup Benzoni napomenuo da je “moral puka dosta slab i zbog toga što katolici žive pomiješano sa shizmaticima”,⁴² a na shizmatike se tužio i biskup Čolić.⁴³ God. 1773. biskup Pijo Manzador napominje da je i on isusovcima povjerio održavanje pučkih misija po biskupiji, ali se opravdava što nije prije poslao svoj izvještaj u Rim jer nije mogao na vrijeme obaviti vizitaciju svojih biskupija zbog shizmatika i lopova u gorju.⁴⁴ Interkonfesijske napetosti bile su, dakle, dio svakodnevnice u krajevima gdje su zajedno živjeli katolici i pravoslavci, a jedna od njihovih posljedica bio je i zastoj u napredovanju vjerskog i moralnog života katolika. Također, ni sam prostor Like i Krbave nije bio upravno dovoljno integriran u Senjsko-modrušku biskupiju sve do 1752. godine. Ni poslije pravne integracije Ličkog arhiđakonata u Senjsko-modrušku biskupiju vojnokrajiske vlasti nisu odustale od svojih ingerencija u crkvene poslove, pa biskupi u Senju nisu bili u stanju neometano provoditi svoje pastoralne programe. Kad su 1750. kapucini priredili svoj misijski priručnik *Pisme duhovne*, označili su kao prostor svojeg misijskog djelovanja Liku i Krbavu. Nije isključeno da su morali istaknuti kako te

39 Uvid u vjerski i moralni život ličkih katolika pružaju osobito rasprave: Mile BOGOVIĆ, *Katolička crkva na području Karlovačkog generalata; biskupije Senjska i Modruška ili Krbavska (1689.-1881.)*, u: s. GAŠPAR, Nela Veronika (ur.), *Zbornik Franje Emanuela Hoška. Tkivo kulture*. Zagreb, 2006, 155-164; TOMLJENOVIĆ, Ana, *Katolička vjera i crkve smiljanskog područja tijekom povijesti*, u: Hoško, Franjo Emanuel (ur.), *Zbornik biskupa Mile Bogovića. Prošlost obvezuje. Povijesni korijeni Gospičko-senjske biskupije*. Rijeka, 2004, 295-319; HOLJEVAC, Željko, *Crkvene prilike u Ličkoj pukovnji 1789. godine*, Ibidem, 381-396.

40 BOGOVIĆ, Mile (prir.), *Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija*, 176.

41 Isto, 210.

42 Isto, 178.

43 Biskup Čolić tuži se da shizmatici “znaju namamiti naše djevojke da se za njih udaju, a oni od vojnih vlasti dobivaju naše crkve i pretvaraju ih u svoje. Biskup nastoji da se to ne dopusti, niti da sebi grade nove crkve, niti da sagrađene popravljaju” (Isto, 211). Primjer kako su pravoslavci preuzimali katoličke crkve donosi Tatjana Kolak (usp. KOLAK, Tatjana, *Od sv. Ivana do sv. Jovana*, u: Hoško, Franjo Emanuel (ur.), *Zbornik biskupa Mile Bogovića. Prošlost obvezuje. Povijesni korijeni Gospičko-senjske biskupije*. Rijeka, 2004, 321-331).

44 BOGOVIĆ, Mile (prir.), *Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija*, 230.

pokrajine još nisu u punom sastavu Senjsko-modruške biskupije, ali je opravdano zaključiti da su tim zapisom željeli istaknuti kako Liku i Krbavu smatraju prostorom svoje prvotne pastoralne odgovornosti i prvenstveno su u njima namjeravali voditi jubilarne pučke misije.

Svakako je katoličko stanovništvo Like i Krbave misijskim djelovanjem isusovaca i kapucina uklanjao nepoučenost i poboljšavalo moralni život, što je u tom povijesnom razdoblju bio važan prilog stvaranju katoličkog vjerskog identiteta tih pokrajina. Usto valja ponoviti misao Miroslava Vanina da su riječki isusovci za svojih pučkih misija na području ondašnje Senjsko-modruške biskupije bili ne samo graditelji onovremenog vjerskog i moralnog standarda u katolika nego također širitelji pismenosti, i to osobito nakon što su u narodu poslije širili 1768. abecedar iz *Knižice duhovne*.⁴⁵ Naravno, riječ je prvenstveno o izgradnji vjerskog identiteta katolika u Lici i Krbavi, ali s naglašenim nastojanjem na izgradnji kulturnog identiteta tog stanovništva.

Karlovačke *Pisme duhovne* nisu imale neposrednu zadaću opismenjivati puk, ali su, kao poslije isusovačka *Knižica duhovna* pomogle uspostaviti štokavsku ikavicu kao književnojezični izraz ne samo u Lici i Krbavi nego i na cjelovitom području Senjsko-modruške biskupije.⁴⁶ U izboru govora i narječja svojih spisa ovi su misijski priručnici jednaki; ipak se u tekstu *Pisama duhovnih* javljaju oblici svojstveni ekavskom govoru. U slovopisu je razlika uočljiva jer *Pisme duhovne* podliježu utjecaju talijanske grafije,⁴⁷ dok *Knižica duhovna* slijedi onodobnu slavonsku grafiju bez tog utjecaja. Bio je to nov oblik izgradnje kulturnog identiteta katoličkog stanovništva Like i Krbave.

Dakle, misijski priručnici karlovačkih kapucina i riječkih isusovaca pružili su u drugoj polovici 18. st. vrijedan doprinos vjerskom i kulturnom identitetu hrvatskog katoličkog stanovništva u Lici i Krbavi.

45 VANINO, Miroslav, Riječki kolegij, 191.

46 Autor je predao uredništvu riječkog časopisa za filološka istraživanja *Fluminensia* prilog pod naslovom "Knižica duhovna (Trnava, 1768.) riječkih isusovaca" i u njem upozorava na vlastitost jezika i slovopisa u tom spisu.

47 Očit je utjecaj talijanske grafije u pisanju više fonema, npr. fonem "c" bilježi se grafemom "cz", fonem "lj" grafemom "gl", a fonem "nj" grafemom "gn"; sve je to jasnije u pridodanoj tablici.

Grafem	er	ar	c	ccs	ch	tj	y	gh	g	gn	gl, ly	sz	sc	x	u	th
fonem	r	r	č	č	ć	ć	i	g	đ	nj	lj	s	š	ž	v	t

Udvojeni znakovi grafemi česti su, npr. "bb" kao znak za "b", "dd" za "d", "gg" kao znak za "g", "kk" za k, "ll" za fonem "l", "nn" za "n".

PRIRUČNICI PUČKIH MISIJA KARLOVAČKIH KAPUCINA I RIJEČKIH ISUSOVACA ZA LIKU U 18. STOLJEĆU

Ključne riječi: pučke misije, misijski priručnici, karlovački kapucini, riječki isusovci, Lika i Krbava, vjerski i kulturni identitet.

Karlovačka pjesmarica *Pisme duhovne ... Svetoga misiona iliti poslanja apostolskoga kojega ... oci Kapucini iz kloštra karlovačkog... po Lici i Krbavi... posluju...* (Vu Zagrebu /1750/) po sadržaju je pjesmaričko-misijsko djelo. Ono svakako nadilazi razinu crkvenih pjesmarica i zbog malog broja tiskanih nagovora, ne može se uvrstiti u propovjedničku literaturu; opravdano ga je smatrati osobitim misijskim molitvenikom i misijskom pjesmaricom. *Knjižica duhovna u četiri dila razdijeljena ... složena iz mnogih knjižica od ocih misionarih Družbe Isusove Riječkoga koleja na službu ... Senjske i Modruške /biskupije/* (U Ternavi ... 1768.) riječkih isusovaca po sadržaju je osobito abecevsko-katekizamsko-pjesmaričko-misijsko djelo. Prvi dio je, naime, "način za dobro štiti", drugi sadržava "nauk kršćanski", treći "pisme bogoljubne koje se u vrjenu Svetoga Poslanja pivaju", a četvrti dio navodi više molitava uz oprost koje su pape udijelili sudionicima pučkih misija.

Oba misijska priručnika pripadaju osobitoj vrsti na-božne literature s naglašenom misijskom zadaćom. Prvenstveno su graditelji onodobnog vjerskog i moralnog standarda u katolika u Lici i Krbavi. *Knjižica duhovna* je usto imala neposrednu zadaću opismenjavanja puka, a oba misijska priručnika pomogla su da se štokavska ikavica uspostavi kao književnojezični izraz ne samo u Lici i Krbavi nego i na cjelovitom području Senjsko-modruške biskupije. U slovo-pisu je razlika uočljiva jer *Pisme duhovne* podliježu utjecaju talijanske grafije, dok *Knjižica duhovna* slijedi onodobnu slavonsku grafiju bez tog utjecaja. Ipak je doprinos izgradnji jezika i slovo-pisa ovih knjiga vrijedan u izgradnji kulturnog identiteta katoličkog stanovništva Like i Krbave.

KARLOBAG CAPUCHINS AND RIJEKA JESUITS' HANDBOOKS FOR THE DOMESTIC MISSIONARY WORK IN LIKA IN THE 18TH CENTURY

Keywords: domestic missionary work, missionary handbooks, Karlobag Capuchins, Rijeka Jesuits, Lika and Krbava, religious and cultural identity.

Karlobag hymn book *'Pisme duhovne ... Svetoga misiona iliti poslanja apostolskoga kojega ... oci Kapucini iz kloštra karlobačkog... po Lici i Krbavi... posluju...'* (*'Spiritual hymns... intended for the holy apostolic mission ... practiced... by the Karlobag Monastery Capuchins ... across Lika and Krbava'*, published in Zagreb in 1750) is by its content a hymn book intended for missionary work; it has definitely surpassed the hymn book level and due to a small number of printed sermons it cannot be considered a part of the preaching literature; it should be seen as a special prayer book and hymn book for missionary work. Rijeka Jesuit's *'Knjižica duhovna u četiri dili razdijeljena ... zložena iz mnogih knjižicah od ocih misionarih Družbe Isusove Ričkoga koleja na službu ... Senjske i Modruške lbiskupijel'* (*'A spiritual booklet divided into four-parts... made of many booklets by the Jesuit missionaries of the Rijeka Jesuit Secondary School intended... for the Senj and Modruš Diocese* (In Tenava, 1768) is by its content a special work intended for missions, partly a prayer book, partly a catechism also containing programmes for different liturgical years. Namely, its first part is *'način za dobro štititi'*, that is, 'instructions for correct reading', the other contains *'Nauk kršćanski'*, that is, the Christian teachings, the third *'pisme bogoljubne koje se u vrimentu Svetoga Poslanja pivaju'*, the songs sung in the Glory of God in the pre-Annunciation period, and the fourth part contains several prayers with indulgences the Popes gave to the participants of domestic missions.

Both missionary handbooks belong to a special type of religious literature intended especially for missionary work. They were first and foremost responsible for building the then-time religious and moral standards of the Lika and Krbava Catholics. 'Spiritual booklet' also had an

Franjo Emanuel HOŠKO
**Priručnici
pučkih misija
karlovačkih kapucina
i riječkih isusovaca
za Liku u 18. stoljeću**

immediate purpose of spreading literacy among people, and both missionary handbooks helped to establish the Stokavian Ikavian dialect as a literary language not only in the Lika and Krbava territory but also in the entire Senj-Modruš County area. There is a conspicuous difference in the orthography since 'Hymns' were written under the influence of the Italian orthography, while 'Spiritual booklet' followed the contemporary Slavic orthography. The role of these books in the construction of the language and orthography is a valuable contribution to the catholic Lika and Krbava population identity construction.